

Oluen vahvuusmerkinnöistä
Alustus 4.4.2017
Jukka Kuva

Perinteinen absoluuttisen alkoholin tilavuusprosentilla ilmaistu vahvuusmerkintä lienee kaikille tuttu, mutta millä muilla tavoin oluen vahvuutta on aikojen saatossa ja nykyään merkitty? Suomalaisille tunnetuin tapa lienee oluen veroluokat, jotka poistuivat käytöstä jo 90-luvulla, mutta ovat edelleen käytössä puhekielellä ja joissain etiketeissä. Veroluokat otettiin ensimmäisen kerran käyttöön vuonna 1916, jolloin halvin veroluokka oli 2,5-4,5 %, seuraava 4,6-7 % ja yli 7 % vahvuisia mallasjuomia verotettiin alkoholiprosentin mukaan. Tässä vaiheessa alkoholipitoisuus mitattiin vielä painoprosenteina. Tämän jälkeen veroluokat muuttuivat useita kertoja, mutta puhekieleen vakiintuneet termit tulivat vuonna 1969 kun säädettiin "laki keskioluesta". Tuolloin 1. veroluokka, "ykkösolut", sisälsi enintään 2,25 painoprosenttia alkoholia, 2. veroluokka, "kakkosolut", 2,25-3,0 painoprosenttia alkoholia, 3. veroluokka eli keskiolut 3,0-3,7 painoprosenttia alkoholia ja 4. veroluokka yli 3,7 painoprosenttia. Nykyisellä tilavuusprosenttimäärityksellä vastaava raja on noin 4,625 %, eli aika lähellä nykyisiä rajoja jo oltiin. 1985 poistettiin 2. veroluokka, mutta 1988 se palautettiin ja samalla siirryttiin tilavuusprosentteihin. Viimeisimmällä voimassa olleella määrityksellä rajat olivat 2,8 tilavuusprosenttia ykköselle, 2,8-3,7 tilavuusprosenttia kakkoselle, 3,7-4,7 tilavuusprosenttia keskioluelle ja yli 4,7 tilavuusprosenttia nelosoluelle. Ruotsissa vastaavat veroluokat, jotka ovat edelleen käytössä, ovat lättöl, alle 2,25 tilavuusprosenttia, folköl, 2,25-3,5 tilavuusprosenttia sekä starköl, yli 3,5 tilavuusprosenttia.

Belgialaisissa luostarioluissa vahvuutta merkitään epämääräisillä kokonaisluvuilla, jotka eivät usein ole edes kovin lähellä varsinaista vahvuutta, yleisimmin vastaan tulevana Rochefort, joista 6 on 7,5 %, 8 on 9,2 % ja 10 on 11,3 %. Nämä tasaluvut ovat nk. Belgian degree merkintä, joka kehitettiin myös verotuksellisista syistä. Belgian degree pohjaa kantavierteen ominaispainoon ja sitä alettiin käyttää, koska hapanoluiden happamuus häiritsi muita sen ajan vahvuudenmääritysmenetelmiä. Viralliseen belgian degreeen määrittelyyn piti mitata useita ominaisuuksia oluesta, mutta erittäin lähelle päästiin mittaamalla kantavierteen ominaispaino, vähentämällä tästä veden ominaispaino ja kertomalla sadalla. Esim. ominaispainolla 1.12 g/cm³ belgian degree oli 12. Tuohon aikaan oluen lopullinen vahvuus tilavuusprosentteissa oli hyvin lähellä samaa lukua kuin sen kantavierteenstä mitattu belgian degree. Nykyään nämä luvut poikkeavat paljonkin - sekä toisistaan että alunperin käytetyistä - mutta numerot on jätetty oluiden nimiin perinnesyistä.

Ehkä hämäävin oluen vahvuusmerkintä on lähinnä Tsekissä käytetty tapa ilmoittaa oluen vahvuus yhdellä numerolla jonka perässä on astemerkki. Vaikka se vaikuttaa alkoholin tilavuusprosentilta, kyseessä on Plato-aste, joka tulee myös kantavierteen ominaispainosta. Jokainen Plato-aste vastaa yhtä grammaa maltaista liuenneita aineita (pääasiassa sokerit) sadassa grammassa vierrettä. Plato 10 oluessa on siis ollut 10 grammaa sokeria 100 grammaa vierrettä kohti, eli 10 painoprosenttia sokeria. Ominaispainosta tai Belgian degree asteista saadaan melko tarkasti Plato - asteet kertomalla 2,5:lla. Yksi Plato-aste vastaa noin 0,42

tilavuusprosenttia alkoholia, mutta tarkka suhde riippuu lopullisen oluen ominaispainosta, eli mm. jäännössokerista. Tämäkin merkintä antaa siis hyvän arvion oluen vahvuudesta, mutta ei sen enempää.

Onneksi meillä Suomessa on käytössä yksiselitteinen ja luotettava alkoholin tilavuusprosenttiin perustuva vahvuusmerkintä, johon voi aina luottaa. Vai voiko? Yleensä kyllä (pl. panimon suoranainen valehtelu), mutta vastaesimerkkejäkin on, lähinnä oluissa joihin on lisätty brettaa hieman ennen pullotusta. Bretta kykenee nostamaan oluen alkoholiprosenttia pullossa tapahtuvan jälkikäymisen aikana. Malliesimerkki tästä on Orval, joka pullotetaan 5,2 % vahvuisena mutta voi nousta jälkikäydessään 7,2 %:iin. Belgiassa myytävään Orvaliin merkitään keskiarvona 6,2 %. Pohjois-Amerikassa ja mm. Suomessa saman tuotteen etiketissä lukee 6,9 %, jotta tarkistusmittauksissa ei mentäisi kovin paljoa ilmoitetun yli.

Historian saatossa on käytetty myös hieman luovempia merkintöjä. Englannissa aikanaan X tarkoitti että olut on riittävän vahvaa että siitä pitää maksaa veroa ja mitä useampi X, sitä vahvempi olut. Tietävästi ainakin kuuden X:n Extra Strong Alea myytiin. Oluita luokiteltiin tuolloin muuten myös muilla kirjaimilla. XP tai XXP olivat portereita, BS tietysti brown stout, PA ja IPA tunnettiin ja joihinkin aleihin käytettiin myös K-kirjainta, mm. KKK, Strong Ale.